

Верховний
Суд

Рішення Верховного Суду у справах адвокатів

Олег ТКАЧУК

Суддя Великої Палати Верховного Суду

Чи може адвокат подати до суду підробні документи

Адвокат звернувся від імені клієнтки до суду із заявою про встановлення факту смерті особи на тимчасово окупованій території України. До заяви **адвокат додав копії засвідчених ним документів**: копії паспорта громадянина України на ім'я заявниці та свідоцтва про її народження.

Суд апеляційної інстанції встановив, що документи, що посвідчують особу заявниці, мають очевидні ознаки підроблення (паспортом ця особа не документувалась; паспорт громадянина України, **наданий адвокатом** у вигляді копії, видавався іншій особі та є втраченим; бланки свідоцтв про народження серії, що вказана на копії свідоцтва про народження, яке долучено до заяви, не виготовлялись). До того ж у заяві зазначено, що місце проживання заявниці Донецьк, проте відсутня інформація про її перетин адміністративної межі ТОТ та її перебування на підконтрольній Україні території на день укладення договору про надання правової допомоги.

Суд апеляційної інстанції, керуючись ч. 2 ст. 262 ЦПК України, постановив окрему ухвалу, якою повідомив Раду адвокатів Донецької області та Кваліфікаційно-дисциплінарну комісію адвокатури Донецької області для вивчення зазначених судом в ухвалі недоліків у діяльності адвоката та вирішення питання про його притягнення до дисциплінарної відповідальності.

З огляду на наведене, Верховний Суд погодився з окремою ухвалою суду апеляційної інстанції, врахувавши також, що подібні обставини представлення адвокатом інтересів іншої особи, яку неможливо ідентифікувати, мають місце й в іншій аналогічній справі.

Постанова КЦС ВС від 31 липня 2024 року у справі № 596/178/24
<https://reestr.court.gov.ua/Review/120925949>

Чи поширюються на адвоката обов'язки учасника справи, якщо адвокат не є стороною у справі

Адвокат як представник, який бере участь у судовому процесі від імені учасника справи (сторони чи третьої особи), інтереси якого він представляє, наділений і процесуальними правами та обов'язками учасника справи, якого представляє, за умови, що в документі, який підтверджує повноваження представника (ордері, договорі про надання правової допомоги, довіреності) немає застережень про обмеження повноважень.

Участь адвоката як представника у судовому процесі головним чином і полягає у реалізації процесуальних прав та обов'язків особи, яку він представляє, від імені цієї особи і для цієї особи. Це означає також, що процесуальні дії (рішення, позиція) представника у судовому процесі створюють юридичні наслідки [саме] для особи, від імені якої він діє [адже адвокат як представник не є і не може бути учасником (стороною) правового спору, як і не може мати в ньому особистого інтересу], й особа, яка надала адвокату повноваження щодо її представництва, має теж це розуміти.

Взаємовідносини адвоката та особи, інтереси якої він представляє (окрім тих, що стосуються обсягу повноважень адвоката), знаходяться поза площиною втручання суду. Водночас участь сторони (третьої особи) у судовому процесі через свого представника (адвоката), що є правом учасника справи, дозволяє суду здійснювати офіційну процесуальну комунікацію із цим представником, а відтак застосовувати до учасника справи, від імені якого цей представник діє, передбачені процесуальним законом наслідки, якщо виникнуть відповідні казуальні підстави.

Отже, участь позивача (учасника справи) у судовому процесі через свого представника, повноваження якого належним чином підтверджені, слід розцінювати як участь самого позивача, у зв'язку із чим і наслідки вчинених представником процесуальних дій поширюються на особу, яку представляють (позивача), незалежно від того, якою є особиста поведінка цієї особи. Інше суперечило б самій сутності інституту представництва.

Наведені вище правові норми дають підстави для висновку, що наслідки неявки в судові засідання учасника справи, визначені у ст. 205 КАС України, стосуються як позивача, так і його представника, звісно крім випадків, коли суд визнав явку позивача обов'язковою.

Постанова ВП ВС від 11 квітня 2024 року у справі № 990/330/23

<https://reestr.court.gov.ua/Review/118601112>

Особливості роботи адвоката з клієнтами, які перебувають на тимчасово окупованій території

Суд апеляційної інстанції ухвалами повернув без розгляду апеляційні скарги відповідача, адже вважав, що ці скарги підписані особою (адвокатом адвокатського об'єднання), яка не має права їх підписувати.

Відсутність такого права зумовлена нікчемністю договору про надання правової допомоги з посиланням на абзац 2 ч. 2 ст. 13 Закону «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» (далі – Закон №1207-VII), яким передбачено, що правочин, стороною якого є суб'єкт господарювання, місцезнаходженням (місцем проживання) якого є ТОТ, є нікчемним. На такі правочини не поширюється дія положення абзацу 2 ч. 2 ст. 215 ЦК.

ТОВ яке представляв адвокат на момент укладення договору з адвокатським об'єднанням мало місцезнаходження на ТОТ України.

КГС, врахувавши положення Конституції України, норми процесуального та матеріального права, не погодився з оскаржуваними ухвалами.

Також КГС врахував правову позицію у справі № 910/3831/22, яка розглядалася ВП ВС, та зазначив: «Хоча у цій справі Велика Палата Верховного Суду не сформувала правовий висновок щодо застосування ч. 2 ст. 13 Закону України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» до договору про надання правничої допомоги, який укладений адвокатом з підприємцем, місцезнаходженням якого є тимчасово окупована територія України, але водночас в ухваленому судовому рішенні не вказала й про нікчемність такого договору, а навпаки – Велика Палата Верховного Суду допустила у цій справі адвоката до представництва сторони, місцезнаходженням якої є тимчасово окупована територія України, та компенсувала стороні витрати на правничу допомогу, одним із доказів понесення яких був цей договір.

Постанова КГС ВС від 26 березня 2024 року у справі № 913/768/21

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/117974238>

Постанова ВП ВС від 7 лютого 2024 року у справі № 910/3831/22

Дев'ять суддів і три окремі думки

Потрібно сказати, що у справі № 910/3831/22 дев'ятьма суддями Великої Палати Верховного Суду постановлено три окремі думки.

В одній із них зазначено, що відповідно до ч. 2 ст. 13 «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» здійснення господарської діяльності юридичними особами, фізичними особами - підприємцями та фізичними особами, які провадять **незалежну професійну діяльність**, місцезнаходженням яких є тимчасово окупована територія, дозволяється виключно після зміни їхньої податкової адреси на іншу територію України...

«Оскільки позивач у даній справі не переніс свою господарську і фінансову діяльність та реєстрацію у податкових органах на територію підконтрольну Уряду України ... суди не мали права ухвалювати рішення про стягнення на його користь більш як трьох мільйонів гривень. Провадження у справі потрібно було зупинити відразу після з'ясування судом першої інстанції вищенаведених обставин.

Постановлення рішення із зазначенням неіснуючої адреси і таких самих платіжних реквізитів позивача не відповідає завданням та засадам господарського судочинства, робить неможливим його виконання та суперечить статті 129-1 Конституції України».

Окрема думка - <https://reyestr.court.gov.ua/Review/117340702>

Гонорар успіху адвоката і чим успіх може бути доведений

Товариство звернулося до суду із заявою про ухвалення додаткового рішення щодо розподілу судових витрат на професійну правничу допомогу, до яких віднесені, зокрема гонорар, який має бути сплачений адвокату додатково у разі, якщо буде досягнуто мету представництва (прийнято судове рішення про стягнення заборгованості у повній сумі та штрафних санкцій) (далі - «гонорар успіху»).

Суди першої та апеляційної інстанцій відмовили заявникові у відшкодуванні розміру «гонорару успіху». Суд першої інстанції вважав, що така винагорода не є ціною договору (платою за надані послуги), а є платою за сам результат, досягнення якого відповідно до умов договору не ставиться в залежність від фактично наданих послуг.

Суд апеляційної інстанції – не є правничою допомогою та відповідно до вимог статті 126 ГПК України не належить до судових витрат.

Велика Палата Верховного Суду, досліджуючи питання можливості віднесення «гонорару успіху» до судових витрат, що підлягають відшкодуванню, врахувала положення Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», Правила адвокатської етики від 9 червня 2017 року та дійшла висновку, що: «домовленості про сплату гонорару за надання правничої допомоги є такими, що склалися між адвокатом та клієнтом, в межах правовідносин яких слід розглядати питання щодо дійсності такого зобов'язання».

Велика Палата також звернула увагу, що за наявності угод, які передбачають «гонорар успіху», ЄСПЛ керується критеріями реальності адвокатських витрат та розумності їхнього розміру при присудженні судових та інших витрат. Зокрема, у рішенні від 22 лютого 2005 року у справі «Пакдемірлі проти Туреччини» (Pakdemirli v. Turkey, заява № 35839/97) суд, незважаючи на укладену між сторонами угоду, яка передбачала «гонорар успіху» у сумі 6 672,9 євро, присудив 3 000 євро як компенсацію не лише судових, але й інших витрат (§ 70-72).

ВП ВС було зроблено висновок, що не є обов'язковими для суду зобов'язання, які склалися між адвокатом та клієнтом, зокрема у випадку укладення ними договору, що передбачає сплату адвокату «гонорару успіху», у контексті вирішення питання про розподіл судових витрат. Вирішуючи останнє, суд повинен оцінювати витрати, що мають бути компенсовані за рахунок іншої сторони, ураховуючи як те, чи були вони фактично понесені, так і оцінювати їх необхідність.

За результатами перегляду справи у цій частині Велика Палата скасувала додаткове рішення в частині відмови у стягненні «гонорару успіху» та ухвалила нове – про відшкодування цих витрат. Мотивувала тим, що відповідна сума, обумовлена сторонами до сплати у твердому розмірі під відкладальною умовою, є складовою частиною гонорару адвоката, тож належить до судових витрат. Загальна сума витрат – 12 000 грн не виходить за розумні межі визначення розміру гонорару.

Постанова ВП ВС від 12 травня 2020 року у справі № 904/4507/18.

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/91572017>

Відсутність доказів роботи адвоката

У іншій справі просили Велику Палату Верховного Суду відшкодувати витрати, пов'язані із правничою допомогою. У підтвердження понесення витрат адвокат подав до суду копії договору про надання правничої допомоги, ордера та квитанції до прибуткового касового ордера.

Велика Палата Верховного Суду дійшла висновку про недоведеність доказами вимог про відшкодування витрат, понесених на правничу допомогу. Надані документи не підтверджують факту надання адвокатом правової допомоги у зв'язку з розглядом саме цієї справи, а лише вказують на те, що між позивачем та адвокатом існують договірні правовідносини щодо надання юридичних послуг. У тексті договору та квитанції відсутні будь-які посилання на те, що правнича допомога надавалась адвокатом саме у межах цієї справи.

При цьому ВП ВС наголосила, що не можуть бути покладені на відповідача (відповідачів) витрати на правову допомогу, надані в інших судових справах або за представлення інтересів особи в інших органах, організаціях та установах, що не пов'язані з розглядом справи.

Постанова ВП ВС від 22 травня 2024 року у справі № 227/2301/21.

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/119493878>

Щодо ринкової вартості послуг адвоката

Податковий орган оскаржив в касаційному порядку додаткове рішення суду першої інстанції про стягнення на користь позивача судових витрат на правничу допомогу з тієї підстави, що останній не обґрунтував ринкову вартість послуг.

Залишаючи без змін оскаржувані судові рішення, КАС ВС зазначив, що вказаний довід є безпідставним, враховуючи той факт, що чинним процесуальним законодавством не передбачено обов'язку сторони, яка заявляє клопотання про відшкодування витрат на правничу допомогу, доводити обґрунтованість їх ринкової вартості. Натомість саме на сторону, яка заявляє клопотання про зменшення витрат на оплату правничої допомоги адвоката, покладено обов'язок доведення неспівмірності витрат з наданням відповідних доказів, що відповідачем не здійснено.

Постанова КАС ВС від 9 квітня 2019 року у справі № 826/2689/15

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/81046086>

Про упущену вигоду адвокатів

Адвокатське бюро оголошене переможцем електронних торгів «Prozorro» з надання послуг з юридичного консультування та представництва. Відповідач прийняв пропозицію Бюро без будь-яких заперечень та прийняв рішення про намір укласти договір про закупівлю.

Однак пізніше прийняв рішення про відміну процедури відкритих торгів.

Адвокатське бюро звернулося до господарського суду з позовом до про стягнення збитків у вигляді упущеної вигоди. Бюро зазначило, що мало законні очікування на укладення із відповідачем договору та отримання відповідного доходу, однак через відмову замовника від виконання своїх обов'язків за результатами відкритих торгів був позбавлений такого доходу.

За результатами вирішення спору суд задовольнив вимоги Бюро частково: (1) суд першої інстанції позов задовольнив повністю та стягнув з відповідача 2 990 000 грн; (2) суд апеляційної інстанції, з яким погодився Верховний Суд, скасував рішення суду першої інстанції в частині стягнення 183 556,74 грн та ухвалив в цій частині нове \boxtimes про відмову в позові, а в іншій частині \boxtimes залишив без змін.

КГС погодився із розміром збитків (упущеної вигоди), визначеним апеляційним судом з урахуванням експертного висновку, відповідно до якого збитки становлять матеріальний вираз різниці між доходом від очікуваної вартості договору та витратами у зв'язку з виконанням такого договору.

Постанова КГС ВС від 7 листопада 2023 року у справі № 922/3928/20
<https://reestr.court.gov.ua/Review/115272586>

«Безробітній» адвокат

Суди встановили, що адвокат зареєстрований в Раді адвокатів Київської області та набув право на заняття адвокатською діяльністю.

У жовтні 2020 року адвокат звернувся до Шевченківської районної філії Київського міського центру зайнятості із заявою про надання статусу безробітного та призначення допомоги по безробіттю. Того ж дня йому наданий статус безробітного та призначено допомогу по безробіттю.

Велика Палата Верховного Суду досліджувала питання можливості надання статусу безробітного та призначення допомоги по безробіттю особі, яка має право на заняття адвокатською діяльністю.

Проаналізувавши положення Законів України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», «Про зайнятість населення», «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття», «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування», Велика Палата Верховного Суду дійшла висновку, що адвокат, право на заняття адвокатською діяльністю якого не зупинено і не припинено, є особою, яка провадить незалежну професійну діяльність (забезпечує себе роботою самостійно), та віднесений до категорії зайнятого роботою населення, що виключає можливість надання йому статусу безробітного.

Постанова ВП ВС від 28 серпня 2024 року у справі № 761/38813/21

Адвокат і державна служба

«Майбутній адвокат» оскаржив рішення ради адвокатів і вважав, що його права протиправно обмежували тим, що не видали свідоцтво про право на заняття адвокатською діяльністю після складання ним присяги адвоката України.

Велика Палата Верховного Суду, оцінюючи вимоги Законів «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» та «Про службу в органах місцевого самоврядування», прийшла до висновку, що вони не обмежують осіб, які перебувають на службі в органах місцевого самоврядування, у праві брати участь у відповідних процедурах добору, скласти присягу адвоката України та отримувати свідоцтво про право на зайняття адвокатською діяльністю.

Однак після складання присяги та отримання свідоцтва про право на заняття адвокатською діяльністю в особи, яка вже набула статусу адвоката, можуть виникнути обставини несумісності.

Разом з цим посада позивача не передбачає постійну процесуальну взаємодію з адвокатами, їхніми бюро й об'єднаннями, а отримання такою особою права на заняття адвокатською діяльністю (без реалізації такого впродовж усього часу перебування на службі) не ставить під сумнів незалежність і безсторонність відповідних інститутів.

Оцінка несумісності займаних особою посад з адвокатською діяльністю, крім посад осіб, які, як і адвокати, беруть участь у здійсненні правосуддя, не покладається на раду адвокатів регіону при вирішенні питання про допуск особи до складання кваліфікаційного іспиту, стажування, складання присяги адвоката України й отримання свідоцтва про право на заняття адвокатською діяльністю.

З огляду на наведене, якщо така особа відповідає встановленим ч. 1 ст. 6 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» вимогам, не працює на посадах судді чи прокурора, пройшла всі необхідні етапи процесу набуття статусу адвоката, то орган адвокатського самоврядування, який наділений повноваженнями приймати присягу адвоката України, не вправі їй відмовити.

Постанова ВП ВС від 6 липня 2023 року у справі № 500/4859/21

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/112939036>

Верховний
Суд

Дякую за увагу!